

Het is een mythe dat vmbo-leerlingen geen tweetalig onderwijs zouden willen of zouden kunnen. In tegendeel: uit onderzoek blijkt dat ze nog meer willen dan wij denken.

—Stephan Meershoek, Europees Platform

TWEETALIG VMBO

Een voorsprong voor het leven

Tweetalig onderwijs is al langere tijd populair in Nederland. Tot voor kort beperkte het zich echter tot basisscholen en havo- en vwo-scholen. Konden leerlingen enkele jaren geleden nog maar op enkele scholen terecht voor tweetalig vmbo, nu is dat aantal al gegroeid tot vijftien. En het einde is nog niet in zicht.

2 vmbo van het Anna van Rijn College in Nieuwegein

GERAMÉ WOUTERS

Ook in de beroepen waar vmbo'ers terechtkomen, is grote behoefte aan kennis van een tweede taal. Binnen het Landelijk netwerk tweetalig onderwijs is daarom sinds 2008 een werkgroep tmbo actief. De ruim dertig aangesloten scholen menen dat taal op een vmbo het best geleerd wordt in de praktijk, tijdens projecten en in de vaklessen. Alle dertig hebben de Standaard tmbo ondertekend. Onlangs sprak ik – na afloop van een werkgroepbijeenkomst – met haar voorzitter Leo van Putten (Anna van Rijn College, Nieuwegein), pionier Mariska van den Bos van het Lorentz Lyceum in Arnhem en Stephan Meershoek van het Europees Platform over tweetalig onderwijs (tto) op het vmbo.

‘Overstappen op tweetalig vmbo is een investering die je moet plannen. Er gaat een gedegen voorbereiding

aan vooraf en er is een hoop te doen, maar het geeft energie. Het motiveert de docenten: ze krijgen een nieuwe uitdaging, leren al doende zelf ook veel beter Engels en ze kunnen hun “vak-ei” kwijt. Alle leerlingen kunnen op hun eigen niveau excelleren en het biedt hun meer kansen dan ze anders hadden. Ze krijgen een voorsprong waar ze de rest van hun leven iets aan hebben.’ Leo van Putten is trots op het tmbo. Het was ‘the gap in the bridge’, dat met de officiële invoering van tmbo in 2009 gedicht is. Er is nu een doorlopende leerlijn van vroeg vreemdetalenonderwijs (po) naar alle leerlijnen in het vmbo en door naar het tweetalige mbo. ‘Wat voor ons een verrassing was, is dat de belangstelling zo snel zo groot zou zijn’, aldus Van Putten. In korte tijd is het aantal vmbo-scholen dat tweetalig onderwijs heeft ingevoerd gestegen naar vijftien. Dertien vmbo-scholen bieden tweetalig onderwijs Engels aan, en twee

Duits. Nog eens vijftien scholen hebben belangstelling om ermee te starten. ‘Het mooie van tto is dat het een initiatief van onderaf is, niet opgelegd door de overheid.’ Inmiddels onderkent de minister van Onderwijs het belang van een goede beheersing van een tweede taal. Ook de Tweede Kamer wil tweetalig onderwijs bevorderen.

Standaard voor tweetalig vmbo

De Standaard voor tmbo is geen kopie van de standaarden voor havo en vwo, maar gaat uit van de vmbo-leerling, en hij geldt voor alle vmbo-leerlingen en voor alle leerwegen. De Standaard is de belangrijkste leidraad en formuleert de eisen waaraan tmbo-scholen moeten voldoen. Hij beschrijft onder meer de taalniveaus van leerlingen en docenten, de manier waarop scholen hun leerlingen en docenten daarop moeten voorbereiden, de

noodzaak authentiek lesmateriaal te gebruiken, en de verplichting om te internationaliseren.

Om lid te kunnen worden van het Landelijk netwerk tto moeten scholen de Standaard onderschrijven en akkoord gaan met visitaties. Zo wordt de kwaliteit van een tto-school gewaarborgd en kunnen scholen een keurmerk krijgen. ‘Er zit een kwaliteitsbewakingssysteem ingebouwd. Eerst komt er twee jaar na invoering van tto een zogenaamde *critical friend* langs, en dan twee jaar later een heuse visitatie. En dan moet je inzichtelijk kunnen maken dat je aan de Standaard voldoet. We beginnen nu aan de eerste ronde’, zegt Van Putten.

De Standaard omschrijft welk ERK-profiel de leerlingen van de verschillende leerwegen bereiken in de doeltaal aan het eind van hun vmbo-opleiding. Om het betreffende ERK-niveau te bereiken bieden scholen dertig procent van de lestijd in alle jaren aan in die doeltaal.

En op het vmbo mag dat ook projecttijd zijn. In de praktijk gaan scholen hier heel divers mee om – de Standaard biedt heel veel ruimte voor eigen invulling. Op mijn vraag hoe je die dertig procent lestijd in de doeltaal berekent, antwoordt Mariska van den Bos, teamleider mavo op het Lorentz Lyceum: ‘Je berekent gewoon dertig procent van de 1040 klokuren. De projecten die de leerlingen hebben, zitten ook in die 1040 uur. Ook een uitwisseling telt mee, en dat tikt aan. Je moet als tto-school sowieso aan je internationaliseringsverplichting voldoen, dus als je dat in de doeltaal doet versterkt het elkaar des te beter.’ Stephan Meershoek van het Europees Platform vult aan: ‘Een specifiek aandachtspunt in de Standaard is dat docenten en leerlingen de doeltaal spreken in de les, ook onderling. Ook bij het vmbo.’

Onder- en bovenbouw

Omdat de leerlingen wel het eindniveau van de (profiel)vakken moeten halen, kiezen veel scholen ervoor om de doeltaal vooral aan te bieden bij vakken als drama, lichamelijke opvoeding en Europese en internationale oriëntatie (Eio), en het gebruik ervan te verdelen over reguliere lestijd en projecten. ‘Op het Lorentz Lyceum in Arnhem doen we én én’, zegt Van den Bos. ‘We hebben alleen een tl-afdeling waar we een aantal vakken helemaal in het Engels geven, en daarnaast doen we projecten. We zijn een Unesco-school en bieden vakoverstijgende projecten aan die passen binnen de vier Unesco-thema’s. In de brugklas doen we bijvoorbeeld zes weken lang een project *World Children*. De docent spreekt Engels, de methode en de zelfgemaakte projectboekjes zijn in het Engels, en de leerlingen spreken onderling ook Engels.’

	bbl	kbl	gl/tl
leesvaardigheid	A2	A2/B1	B1
gespreksvaardigheid	A2	A2	A2
spreekvaardigheid	A2	A2	A2
schrijfvaardigheid	A1	A2	A2/B1
luistervaardigheid	A2	A2	A2/B1

Voorbeeld van een mogelijk ERK-taalprofiel (eindniveau) van de doeltaal van succesvolle tvmbo-leerlingen

‘Aan de invulling van tweetalig onderwijs in de bovenbouw zie je dat we nog een beginnend netwerk zijn.’ Van Putten is zich bewust van de uitdaging: ‘Als een leerling in de bovenbouw voor een beroepsgerichte variant kiest, dus bijvoorbeeld motorvoertuigentechniek, dan besteedt hij zestien tot zeventien uur per week aan dat vak. Dan móét je binnen dat vak ook iets doen met het Engels. We willen juist dat ze de vaktaal in het Engels leren. Dus hier zoeken we ook weer naar mogelijkheden om projecten te doen.’ Bij het verplichte onderdeel oriëntatie op studie en beroep zijn er ook tal van mogelijkheden om de doeltaal te gebruiken. Zo kun je met de leerlingen internationaal georiënteerde bedrijven bezoeken of ze daar stage laten lopen, of ze kunnen zelfs een internationale stage volgen.

Certificaat

Sommige scholen bieden slechts in één klas tto aan. Zij selecteren leerlingen met behulp van een instaptoets. Andere scholen bieden tto schoolbreed aan en hoeven dan niet te selecteren. Tto-leerlingen volgen het normale Nederlandse curriculum, ze doen mee aan het Nederlandstalige eindexamen en behalen een regulier vmbo-diploma. Tto-leerlingen behalen daarnaast op enig moment in hun schoolloopbaan een doorstroomrelevant certificaat in de doeltaal. In de toelichting bij de Standaard tvmbo staat wat daaronder verstaan wordt: ‘Een certificaat dat de beroepsgerichte kennis en vaardigheden die de leerlingen hebben opgedaan, waardeert en kwalificeert, en dat op een vervolgopleiding wordt (h)erkend.’ Ook voor toekomstige werkgevers is het interessant te weten dat hun nieuwe werknemer goed een tweede taal beheerst. Een officieel certificaat maakt een goede indruk en opent deuren.

Scholen kiezen zelf het moment waarop ze de eindtoets afnemen. Het Anna van Rijn College, waar Van Putten werkzaam is, overweegt het in het derde leerjaar te doen en het daarbij te laten. Het Lorentz Lyceum neemt de toetsen vlak voor de centrale examens af, in het vierde leerjaar dus. Veel tto-scholen maken op dit moment gebruik van de internationaal erkende Angliatoetsen voor Engels of van de toetsen van het Goethe-Instituut voor Duits. Deze examens zijn ook beschreven in termen van het ERK.

Specifieke aandacht voor het Nederlands

Van tto-leerlingen wordt verwacht dat ze, net als alle vmbo-leerlingen, voldoen aan de norm voor Nederlands. ‘Scholen die tweetalig onderwijs invoeren wordt aangeraden om taalbeleid te ontwikkelen, niet alleen

gericht op het Engels, maar ook op het Nederlands. De niet-tto-docenten zouden hun lessen een Nederlandstalige impuls kunnen geven. Je moet de taalvaardigheid Nederlands goed monitoren, maar dat dient sowieso te gebeuren’, benadrukt Van Putten. Stephan Meershoek voegt hieraan toe: ‘Het is een mythe dat je door meer Engels te leren minder Nederlands zou leren.’ Van Putten beaamt dit: ‘Onderzoek wijst uit dat het andersom is: kinderen worden juist taliger van tto, en daardoor juist beter in het Nederlands.’ Beiden zijn hier heel stellig over.

Vakdocent ook taaldocent

Taalverwerving gebeurt door het hele curriculum, met name ook bij de zaak-, exacte en creatieve vakken, en dus niet alleen bij de taalvakken. Leo van Putten: ‘De leerlin-

‘De leerlingen moeten actief aan de slag met het vak in de doeltaal, dus niet alleen luisteren, maar ook zelf spreken, schrijven en lezen. Dat vraagt wat van de (vak)docent’

gen moeten actief aan de slag met het vak in de doeltaal, dus niet alleen luisteren, maar ook zelf spreken, schrijven en lezen. Dat vraagt wat van de (vak)docent.’ In een bijlage bij de Standaard tweetalig vmbo over tto-docentkwaliteiten wordt het ideaalprofiel van de tto-docent beschreven. Iedere tto-school krijgt het dringende advies ten minste één *native speaker* aan de school te verbinden, of dat nu een doeltaal docent of een vakdocent is. De tto-docenten, die naast vakdocent ook taaldocent worden, moeten zelf ten minste niveau B2 in de doeltaal hebben. Bovendien moeten zij zich een op taalverwerving gerichte aanpak van hun onderwijs eigen maken: Content and Language Integrated Learning. CLIL is dé basis van tweetalig onderwijs, op alle niveaus (zie kader).

Het Europees Platform heeft veel verschillende subsidiemogelijkheden voor startende tvmbo-scholen, en daar hoort ook docentprofessionalisering bij. Er is een keur aan (na)scholingstrajecten voor tto-docenten, zowel aan Nederlandse lerarenopleidingen als in het buitenland. Van Putten legt uit dat ook interne scholing tot de mogelijkheden behoort: ‘Je kunt experts inhuren en er zijn veel tto-scholen die al heel lang naast hun vmbo een tweetalige havo/vwo-afdeling hebben en daar hele goeie docenten hebben zitten die dat ook kunnen, en die doen het zelf.’

Authentiek lesmateriaal

De Standaard verwacht van docenten dat zij met authentiek materiaal werken. Veelal zullen zij dit zelf moeten ontwikkelen. Volgens Van Putten is er veel materiaal uit Engeland dat je met wat creativiteit goed kunt gebruiken. Bovendien zijn er nogal wat uitgeverij op die markt die met aanbod komen. ‘Het is veel werk, maar het geeft juist energie: je kunt je verder professionaliseren, je leert er zelf veel van en de leerlingen vinden het fantastisch.’

Op de website van het Landelijk netwerk tweetalig onderwijs – binnen de werkgroep tvmbo – is een beslo-

CLIL

Content and Language Integrated Learning (CLIL) is een onderwijskundige aanpak met een dubbele gerichtheid waarbij een extra taal wordt gebruikt voor het leren en onderwijzen van zowel vakinhoud als die taal. Dat wil zeggen dat het onderwijs niet alleen gericht is op de vakinhoud of alleen op de taal, maar dat beide met elkaar vervlochten worden ook al valt op enig moment meer nadruk op de ene dan op de andere (definitie naar Coyle, Hood en Marsh, 2010).

CLIL heeft verschillende doelen:

- opbouw van interculturele kennis en begrip;
- ontwikkeling van interculturele communicatievaardigheden;
- verbetering van zowel productieve als receptieve taalvaardigheden;
- mogelijkheid tot bestuderen van de stof vanuit verschillende (internationale) perspectieven;
- meer contact met de doeltaal zonder dat er extra uren ingezet worden;
- toevoeging van een extra dimensie aan de bestaande vakken, zonder met ze te concurreren;
- diversiteit binnen de lesmethodes in de klas;
- verbeterde motivatie van de leerling door extra bevestiging van taalvaardigheden.

ten deel ingericht voor leden: het forum. Hier wordt ook materiaal uitgewisseld. ‘Voor Duits is dat nog wat ingewikkeld. Er zijn immers maar twee vmbo-scholen die Duits als doeltaal hebben ingevoerd. De verwachting is dat dat aantal nog zal stijgen. Dan kunnen zij beter dan nu het geval is hun specifieke expertise en lesmaterialen uitwisselen’, veronderstelt Van Putten. Meershoek van het Europees Platform haakt daarop in: ‘We werken in het vroeg vreemdetalenonderwijs met een groep scholen die Frans en Duits doen, maar het zijn kleinere aantallen, veel kleiner. Mondjesmaat groeit het aantal wel.’

Internationalisering

Tijdens hun schoolcarrière hebben vmbo-leerlingen ten minste één keer aan een (virtuele) internationale uitwisseling deelgenomen: in de Standaard staat dat je in contact moet zijn geweest met leeftijdsgenoten in een project en dat je samen ergens aan gewerkt moet hebben. Van Putten legt uit: ‘Heel veel scholen kiezen ervoor om dat toch in de vorm van een uitwisseling te doen, maar dat is niet verplicht. Het mag ook virtueel, vooral omdat je binnen het vmbo vaak te maken hebt met groepen die wat minder draagkrachtig zijn. Je kunt ook beide doen. Zo heeft het Anna van Rijn al een paar jaar een virtuele uitwisseling met Rundu, Namibië. Nieuwegein heeft daar al jaren een stedenband mee. eTwinning is een van de keuzes voor internationale samenwerking, maar er zijn ook andere mogelijkheden. Veel scholen hebben zelf een netwerk opgebouwd.’

Mariska van den Bos vertelt hoe het Lorentz Lyceum het aanpakt: ‘Wij gebruiken Learning Circles, én we hebben onze eigen contacten, een eigen netwerk opgebouwd. Maar zorg dat het niet afhankelijk is van een individuele docent. Je moet het echt in je organisatie breder wegzetten. Dat niet als één docent ziek wordt alles weg is. Je moet het planmatig in een curriculum aanpakken.’

Meershoek bevestigt dat scholen zeker in het begin wel moeite hebben om partners voor een uitwisseling te vinden, en ook om het dan in een échte, meerjarige samenwerking te krijgen. ‘Dit zijn echt taken voor een coördinator internationalisering.’

(vanaf links) Leo van Putten, Mariska van den Bos en Stephan Meershoek. Foto: Geramé Wouters

Resultaat telt

Rosie Tanner en Rick de Graaff beschrijven in hun studie naar good practices in het tweetalig vmbo *Proud to be tumbo*: ‘Leerlingen in het vmbo leren anders dan hun leeftijdsgenootjes op de havo en het vwo. Ze hebben meer afwisseling nodig in actieve taken en ze zijn gemotiveerd door levensechte opdrachten en persoonlijk contact. Ze houden van bewegen, iets maken en iets vormgeven. Leerlingen kiezen voor het tweetalig vmbo omdat Engels leren goed is voor hun toekomst en omdat het een wereldtaal is. Het is goed voor het zelfbeeld van de leerlingen. Tweetalig onderwijs in het vmbo is motiverend voor studenten en docenten.’

Binnenkort komt de eerste lichter vmbo’ers op de arbeidsmarkt, in het trotse bezit van een internationaal erkend certificaat Engels of Duits. Inderdaad, een voor-sprong voor het leven. ■

LITERATUUR

Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: CUP.

Tanner, R., & Graaff, R. de. (2011). *Proud to be tumbo: Teachers' and students' opinions about good practice in bilingual junior secondary vocational education (tweetalig vmbo)*. Geraadpleegd via http://www.kortlopendonderzoek.nl/leerprocessen/2011_Proud_to_be_tumbo.html

MEER INFORMATIE

<www.tweetaligonderwijs.nl>

<www.learningcircles.nl>

Nusink, F. (2011). Internationaal samenwerken met eTwinning binnen tweetalig vmbo: Een vruchtbare combinatie. *Levende Talen Magazine*, 98(8), 24–27.

Verspoor, M., & Edelenbos, P. (2011). Tweetalig onderwijs zorgt voor een duurzame voorsprong. *Levende Talen Tijdschrift*, 12(4), 3–13.

Betekenis gaat voor vorm

‘Stefanie is een van de weinige studenten die wel een kamer heeft gevonden in Amsterdam.’ ‘Steven is een van de velen die aan dit onderzoek heeft meegedaan.’ Nijmeegse taalwetenschappers onderzochten 268 zinnen van dit type, die ze vonden op het internetforum Fok!. Ze kozen voor die bron omdat het hen ging om spontaan geschreven tekst, waar mensen niet al te lang over nadenken en waarbij geen eindredacteur is die hen verbetert. In maar liefst tachtig procent van de gevallen bleken schrijvers te kiezen voor de ‘foute’ persoonsvorm in deze constructie. Maar waarom?

‘We hebben lang gezocht naar een significante factor’, vertelt hoogleraar taalwetenschap Helen de Hoop. Slechts twee factoren bleken ertoe te doen: of er wel of niet een zelfstandig naamwoord staat in de eerste helft van de constructie en of de constructie een bepaald contrast oproept. Staat er ‘een van de velen’ in plaats van ‘een van de vele deelnemers’, dan kiezen schrijvers nog vaker – in negentig procent van de gevallen – voor de ‘foute’ persoonsvorm.

En wat dat contrast betreft: ‘Het blijkt dat deze constructie vooral wordt gebruikt om duidelijk te maken dat iemand een bijzondere eigenschap heeft of iets doet wat afwijkt. Zeker, je hebt zinnen als “Mark is een van de slachtoffers van het verkeersongeluk die nog in het ziekenhuis ligt”, waarbij Mark niet anders is dan de andere slachtoffers, maar wat je vaker ziet, zijn zinnen als “Mark is een van de weinige slachtoffers die het ziekenhuis heeft mogen verlaten”. Of: “Ik ben een van de zeldzame mannen die niet de hele dag aan seks denkt.” Zinnen waarbij over het onderwerp van de zin – Mark, ik – wordt verteld dat daar iets speciaals mee is.’

En omdat het onderwerp dat zo bijzonder is, enkelvoud is, kiezen schrijvers als vanzelf voor een persoonsvorm in enkelvoud in de bijzin die volgt; ook al is dat verkeerd. Een keuze op semantische, betekenisinhoudelijke grond dus en niet op grammaticale grond. Kennislink

Studenten kunnen niet meer schrijven

Studenten kunnen niet meer schrijven. In ieder geval geen twee uur aan een stuk meer. Ze zijn het zo gewend om hun teksten te tikken dat ze tijdens schriftelijke examens krampen en andere problemen krijgen. Tijdens examenperiodes klagen veel studenten op internetfora dan ook over pijn in handen en armen. De reden? Ze weten niet meer hoe ze een pen moeten hanteren.

Jongeren zijn het schrijven verleerd, omdat ze alleen nog teksten tikken op een toetsenbord. En kattenbelletjes – korte berichten, haastig neergepend op een blaadje papier – hebben ze vervangen door sms’jes. Patricia Robbé, die lesgeeft aan de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen, stelt vast dat het handschrift van de studenten ‘minder duidelijk’ wordt. ‘Op een computer gaat het zo veel sneller. Die neiging naar tempo vertaalt zich niet alleen in een slordig handschrift, ook in afgekorte woorden, zoals in sms-taal.’

Als studenten klachten formuleren over pijn aan handen en armen, is stress de grote boosdoener, aldus handchirurg Nadine Hollevoet (UZ Gent). En laat examens nu veel spanning met zich brengen. ‘Druk je te hard op je pen, dan krijg je schrijfkrampen. Ik raad patiënten dan een pen aan waarbij een lichtje begint te branden als ze er te hard op drukken. Maar laat ons eerlijk zijn: een bouwvakker heeft na twee uur handenarbeid wellicht een grotere kans op krampen dan een student na een examen.’ *De Standaard*

